

Uyuşturucu Bağımlılığının Yazılı Basında Temsili*

Representation of Drug Addiction in Press

Arzu Karasaç Gezen, Dr. Öğr. Üyesi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi İletişim Fakültesi, E-posta: arzu.karasac@ibu.edu.tr

Anahtar Kelimeler:

Uyuşturucu,
Bağımlılık,
Medya,
Sağlık Haberciliği,
Sağlık İletişimi.

Öz

Bağımlılık, bir nesneye, kişiye, bir varlığa duyulan ölenemez istek veya bir başka iradenin etkisi altına girme durumu olarak tanımlanmaktadır. Uyuşturucu bağımlılığı ise, vücudun işlevlerini bozan maddelerin kullanılması, bundan dolayı zarar görülmesine rağmen bu maddelerin kullanımının bırakılmamasıdır. Uyuşturucu madde bağımlılığında, pek çok etken bir araya gelerek bağımlılığa neden olabilmektedir. Bu durum, bağımlılığa ve bağımlılıkla mücadeleye bakışımızı yeniden sorgulamamızı, bu konu üzerinde yeniden düşünmemizi gerekli kılmaktadır.

Toplumda, sağlığa yönelik bilgi ihtiyacını karşılamada en çok başvurulan kaynaklardan bir tanesi de medyadır. Medya tarafından topluma sunulacak doğru ve güvenilir sağlık bilgisi karşılaşılan sorunlarla mücadelede son derece önemli bir yer tutmaktadır. Bu çalışma, toplumsal bir sorun olan uyuşturucu bağımlılığının medyada nasıl temsil edildiğini ortaya koymayı amaçlamaktadır. Bu kapsamda çalışmada, 2014 ve 2015 yılları ekim, kasım, aralık aylarında konu ile ilgili Hürriyet, Milliyet, Sözcü, Vatan, Posta, Habertürk gazetelerinde yer alan haberler içerik çözümlemesi tekniği ile analiz edilmiştir. Yazılı basında en yüksek tiraja sahip ilk altı gazete örnekleme alınmıştır. Elde edilen bulgular sonucunda gazetelerin uyuşturucu bağımlılığını; yol açtığı sağlık sonuçları (koma, ölüm) ve ünlülerin uyuşturucu kullanımı konuları çerçevesinde gündeme taşıdıkları; sıradan kişileri konu alan haberler ile ünlüleri konu alan haberlerde farklı çerçeveler kullandıkları, bağımlılığı toplumsal, politik, ekonomik boyutlarını göz ardı ederek sundukları görülmüştür. Ayrıca haberlerde toplumu bağımlılık hakkında bilgilendirmeye yönelik içeriklerin de yeterince yer almadığı tespit edilmiştir.

Keywords:

Drug, Addiction,
Media,
Health Journalism,
Health Communication.

Abstract

Addiction is described as an irresistible desire for an object, person or creature or the state of falling under the influence of another will. Drug addiction is the abuse of substances impairing the functions of body and failure to quit using these substances although they are harmful. For drug addiction, many factors may come together and cause addiction. This makes it necessary for us to question our stance for addiction and the fight against addiction, driving us to reconsider this issue.

Media is one of the most frequently consulted sources of information for the public to meet their needs for information on healthcare. Accurate and reliable healthcare information to be provided by media for the society has a critically significant place in the fight against the problems faced. This study aims to reveal how drug addiction as a social problem is represented in the media. In this framework, reports published in October, November and December of 2014 and 2015 on the newspapers Hürriyet, Milliyet, Sözcü, Vatan, Posta and Habertürk were analysed using the content analysis technique. The sample included top 6 newspapers with the highest circulation in press. According to the findings, it was seen that drug addiction was mostly addressed by the newspapers for the health consequences they led to (such as coma and death) and within the scope of drug abuse by celebrities. It was established that different discourses were used for the reports about ordinary people and the celebrities and that social, political and economic aspects of addiction were overlooked in the reports. It was also found that reports did not include sufficient coverage to inform the society on addiction.

*Bu makalenin ilk hali Anadolu Üniversitesi tarafından 03-04 Kasım 2016 tarihlerinde Eskişehir'de düzenlenen II. Sağlık İletişimi Sempozyumu'nda sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

Giriş

Günümüzde bağımlılık yapan maddelerin çeşitliliğinin giderek arttığı ve bu maddelere erişimin kolaylaştığı gözlenmektedir. Dünya genelinde olduğu gibi Türkiye’de de uyuşturucu bağımlılığı önemli bir toplumsal sorun olarak güncelliğini korumaktadır.

Birleşmiş Milletler Uyuşturucu ve Suç Ofisi’nin (United Nations Office on Drugs and Crime - UNODC) hazırlamış olduğu Dünya Uyuşturucu Raporu 2016’da; bir önceki yılda dünya çapında uyuşturucu kullanan kişi sayısının 247 milyon olduğu belirtilmiş ve bunların 29 milyonunun uyuşturucu kullanımına bağlı rahatsızlıklar yaşadığı ancak altı kişiden sadece birinin tedavi gördüğü belirtilmiştir (UNODC, 2016: x). Bu sorunun çözümüne yönelik olarak gerek uluslararası gerekse ulusal düzeyde kurum ve kuruluşlar tarafından çeşitli mücadele stratejileri geliştirilmekte ve bu stratejilerle uyumlu eylem planları uygulamaya konulmaktadır. Ülkemizde de bu kapsamdaki faaliyetlerin daha koordineli olarak yürütülmesi amacıyla yeni bir yapılanmaya gidilmiş ve 2014 yılında Uyuşturucu ile Mücadele Yüksek Kurulu oluşturulmuştur. 2015 yılında ilk olarak “Uyuşturucu ile Mücadele Acil Eylem Planı ve Uyuşturucuyla Mücadele Strateji Belgesi” ardından, “2016-2018 Uyuşturucu ile Mücadele Ulusal Eylem Planı ve Uyuşturucu ile Mücadele Ulusal Strateji Belgesi” hazırlanarak yürürlüğe sokulmuş ve bu kapsamda kurumlararası işbirliği ile çeşitli faaliyetler gerçekleştirilmiştir. Bu yıl içerisinde ise “Uyuşturucu ile Mücadele Ulusal Strateji Belgesi ve Eylem Planı 2018-2023” yürürlüğe konulmuştur. Halen yürürlükte bulunan bu strateji belgesinde yer alan ara amaçlardan birisi de “Uyuşturucu ile Mücadele ve İletişim” olarak tanımlanmıştır. Uyuşturucu ile mücadelede izlenecek iletişim stratejileri kapsamında “Yerel ve ulusal basın aracılığıyla tüm vatandaşlara uyuşturucunun zararları hakkında doğru bilgilerin verilmesi ve bu yönde kamuoyu farkındalığının oluşması, vb.” pek çok hedef yer almaktadır (Sağlık Bakanlığı, 2018:3-41).

Uyuşturucu bağımlılığı sadece kullanan bireyi değil ailesini, yakın çevresini ve toplumun genelini de ilgilendiren çok boyutlu bir halk sağlığı sorunudur. Biyolojik, psikolojik ve sosyal bileşenleri olan uyuşturucu bağımlılığı, fiziksel ve ruhsal sorunların yanında ekonomik, politik, toplumsal pek çok sorunu da beraberinde getirmektedir. Bu durum, sorunun hem nedenlerinin hem de çözüm yollarının ortaya konulmasında disiplinlerarası bir anlayışı gerekli kılmaktadır.

Günümüzün giderek karmaşıklaşan dünyasında, toplum sağlığı ile ilgili güvenilir bilgilerin geniş kitlelere iletilmesi oldukça önemlidir. Bu kapsamda sağlık bilgisi, sağlık hizmeti ve sağlığın geliştirilmesinde temel bir kaynak olup, bireylerin sağlık davranışları, tedavileri ve kararlarına rehberlik etmede önemli bir yere sahiptir. Sağlık bilgisi, sağlık konusunda tıp ve bilim çevrelerinden gelen bilimsel bilgiyi, gündelik yaşamda kişilerarası iletişim esnasında paylaşılan bilgileri ve medyada yer alan sağlık haberlerini içermektedir. Türkiye’de sağlık bilgisi doğrudan ya da dolaylı olarak Sağlık Bakanlığı’ndan, Türkiye İstatistik Kurumu’ndan, meslek kuruluşlarından, üniversitelerden, araştırma enstitülerinden, tüketici gruplarından, sivil toplum kuruluşlarından, tıp ve sağlık bilimleri dergilerinden, hükümetin ve sağlık otoritelerinin raporlarından, uluslararası kuruluşlardan gelen veri ve bilgilerden oluşmaktadır. Bu kaynaklar güvenilir sağlık bilgisi kaynakları olarak değerlendirilmektedir (Çınarlı, 2008: 84).

Toplumda sağlığa yönelik bilgi ihtiyacı güvenilir ve yetkin kaynaklardan sağlanamadığı sürece kişiler bu ihtiyaçlarını kendileri giderme yoluna gitmektedirler. Bunu da çoğunlukla kolay ulaşılabilir olan kitle iletişim araçları ile sağlamaktadırlar. Bu nedenle günümüzde kitle iletişim araçları, toplum sağlığı ile ilgili bilginin geniş kitlelere iletilmesinde ve kişileri olumlu sağlık davranışlarına yöneltmede oldukça önemli bir konumdadır. Bu çalışmada uyuşturucu bağımlılığı ile ilgili haberler; hangi konuların öne çıktığı, hangilerinin gündem dışı kaldığı, hangi aktörlerin görüşlerine yer verildiği, öne çıkan temaların neler olduğu, haberlerdeki sözcük seçimleri ve görsel kullanımları bakımından analiz edilerek, uyuşturucu bağımlılığının medyada nasıl temsil edildiği ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Toplumsal Bir Sorun Olarak Bağımlılık

Bağımlılık, bir nesneye, kişiye, bir varlığa duyulan önlenemez istek veya bir başka iradenin etkisi altına girme durumu olarak tanımlanmaktadır. Bu durumda bireyler bedensel, ruhsal sağlıklarına bunun yanı sıra sosyal yaşamlarına zarar vermesine karşın, belirli bir takıntılı durumu yinelemeye yönelik engellenemeyen bir istek duymakta ve bunu sürdürmektedirler (Uzbay, 2009: 5).

Tanımından da anlaşılacağı gibi “birey nelere bağımlı olabilir?” sorusuna verilecek cevaplar çeşitlilik göstermektedir. Bu cevaplar arasında ilk sırayı; sigara, alkol, uyuşturucu, vb. maddeler almaktadır. Bununla birlikte temelinde fiziksel bir maddeye dayanmayan, davranış tabanlı bağımlılıklar da söz konusu olabilmektedir: Yeme bağımlılığı, oyun bağımlılığı, seks bağımlılığı, bilgisayar bağımlılığı, televizyon bağımlılığı, alışveriş bağımlılığı, vb. (Greenfield,1999; Kim ve Kim, 2002: 1-19).

Bağımlılığa nelerin yol açtığına bakıldığında ise tek bir etkeni göstermek pek mümkün değildir. Bir çok etkenin bir arada oluşu söz konusu olabilmektedir. Öyle ki farklı nedenler, farklı yaşlarda ve kültürlerde daha fazla etkili olabilmektedir (Ögel,2010: 3). Bugün bağımlı kişilerin profiline bakıldığında; çok küçük yaşlardan ileri yaşlara, eğitim düzeyi çok düşük olandan çok yüksek olana, alt gelir grubundan üst gelir grubuna, sosyo-kültürel düzeyi düşük olandan yüksek olana kadar toplumun tüm kesimlerini kapsayacak kadar geniş bir dağılım göstermektedir.

Çalışma kapsamında ele alınan uyuşturucu bağımlılığı, madde bağımlılığı olarak kabul edilmektedir. Madde bağımlılığı, vücudun bir ya da birden çok işlevini olumsuz yönde etkileyen maddelerin kullanılması, bundan dolayı zarar görüldüğü halde bu maddelerin kullanımının bırakılamamasıdır (Yeşilay,2014:1). Uyuşturucu madde bağımlılığı, uzun yıllar ciddi bir halk sağlığı sorunu olarak görülmemiştir. 1960’lı yıllarda maddeyi kötüye kullanım, bir davranış bozukluğu olarak tıp literatürüne girmiş olmakla birlikte bağımlılığın nedenleri, önlenmesi ve tedavisine yönelik çalışmalar ancak 1980’lerden sonra artmaya başlamıştır (Uzbay,2009:7).

Özellikle nörobilim ve davranış bilimleri alanında yürütülen çalışmalar madde bağımlılığına yaklaşımı radikal bir biçimde değiştirmiştir. Bilim, madde bağımlılığını “bir beyin hastalığı” olarak tanımlamaktadır (Evren,1997:36). Toplum genelinde ise madde

bağımlılığının, suç kavramı ile ilişkili, adalet sistemi içerisinde çözülecek adli, ahlaki bir sorun olarak görüldüğü belirtilmektedir. Toplumda uyuşturucu bağımlılarına dair yaygın görüş, bu kişilerin ahlaki değerleri sorunlu, davranışlarını kontrol edemeyen zayıf kişiler, oldukları yönündedir. Oysaki bilimsel çalışmalar bu kişilere “ahlaki değerleri zayıf, kötü insanlar” olarak değil “kronik hastalığı olan insanlar” olarak yaklaşılması gerektiğini ortaya koymuştur (Evren,1997:35).

Bilimsel gerçeklerle, toplumun bağımlılığı algılaması arasında önemli bir fark olduğu görülmektedir. Uyuşturucu bağımlılığının “bir beyin hastalığı” olduğu bilgisi henüz toplumda yaygın kabul gören bir görüş değildir. Toplumda bağımlılığın nedenlerine ve bağımlı kişilere yönelik yaygın inançlar geçerliliğini hala korumaktadır. Bu durum ise sorunun ekonomik, politik ve toplumsal boyutlarının göz ardı edilmesine neden olmaktadır.

Günümüzde biyolojik, psikolojik, sosyokültürel ve sosyoekonomik unsurları içeren karmaşık bir rahatsızlık olarak değerlendirilen uyuşturucu bağımlılığı (Yates, 2014:96) tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de ciddi risk boyutuna ulaşmış durumdadır. Yapılan çalışmalar özellikle gençler arasında kullanımının yaygınlaştığı ve kullanım yaşının oldukça aşağılara indiğini göstermektedir. Özellikle de ergenlik çağındaki gençler arasında madde kullanım düzeylerinde ciddi bir artış olduğu belirtilmektedir (TBMM, 2008:15). Bu durum bağımlılığa bakış açımızı yeniden sorgulamamızı ve bağımlılıkla mücadele kapsamında yürütülecek çalışmaları disiplinlerarası bir anlayış ile ele almamızı gerekli kılmaktadır.

Günümüzde medya sağlık bilgisine ulaşmada başvuru en önemli kaynaklardan birisidir. Ancak medya aynı zamanda toplumsal boyutlara sahip sağlık sorunlarını bireysel çevrelerle sunarak bu sorunların nedenlerine, çözüm yollarına dair görünürlüğü de azaltmaktadır. Medya aracılığıyla kamuoyuna bağımlılığın nedenleri, korunma yolları, tedavisi konularında güvenilir sağlık bilgisinin sunulması toplumda uyuşturucu bağımlılığı ile ilgili farkındalığın oluşmasında, gelişmesinde etkili olacaktır.

Uyuşturucu Bağımlılığı ve Medya

Uyuşturucu konusu medyada her zaman haber değeri yüksek olan bir konu olmuştur. Gündemde bu kadar yer tutması, konunun nasıl sunulduğunu, nasıl temsil edildiği sorusunu da beraberinde getirmektedir. Uyuşturucu ile ilgili medyada nelerin gündeme geldiğine baktığımızda; uyuşturucu ticareti, uyuşturucu-mafya ilişkileri, kolluk kuvvetleri tarafından yapılan operasyonlar, yakalanan uyuşturucu miktarı ve parasal karşılığı, uyuşturucu kullanımı sonucu yaşanan ölümlerin gündeme taşındığı görülmektedir.

Yasal olmayan bu maddelerin ülkeye girişi, erişiminin nasıl bu kadar kolay olduğu, uyuşturucu maddelerin zararları, bağımlılığın nedenleri, bağımlılığın nasıl oluştuğu, bağımlılıktan nasıl korunabileceği, ailelerin çocuklarında bağımlılığa yönelik nelere dikkat etmeleri gerektiği, bağımlılığın tedavisi, vb. pek konunun ise medyada yeterince yer bulamadığı gözlenmektedir.

Konuyla ilgili haberlerde medyanın, insan unsurunu geride bıraktığı ve uyuşturucu kullanımına ilişkin bir bakış açısı ile konuyu gündeme taşıdığı görölmektedir. Balseven vd. (2002:91-93) “Madde Kullanımı, Bağımlılıktan Korunma ve Medya” adlı çalışmalarında; toplumsal söylemin belirlenmesi ve görsel idollerin oluşmasında medyanın belirleyici bir rolü olduğuna vurgu yaparak konu ile ilgili haberlerin sunumunda gerek yazılı gerekse görsel basının özensiz davrandığını belirtmişlerdir. Yazarlar madde kullanımı ile ilgili haberlerin özellikle gençleri olumsuz yönde etkileyebileceğini belirterek, ilgili haberlerde uyuşturucu maddelerin ve kullanım biçimlerinin doğrudan gösterilmemesi gerektiğine, bu tür haberlerde önyargı oluşturabilecek mesajların (örneğin, madde kullanımının parçalanmış ailelerde görülme sıklığının daha fazla olduğu gibi) verilmemesi gerektiğine de dikkat çekmişlerdir.

Yapılan bazı çalışmalar medyanın uyuşturucu konusunu “suç” teması etrafında çerçevelediğini göstermektedir. Chermak (2006:687-718) araştırmasında, uyuşturucuyla ilişkilendirilen suçların belirlenen suç kategorileri içerisinde medyada ne kadar yer aldığını, nasıl sunulduğunu, haber kaynaklarının kimler olduğunu ve bu haberlerin nasıl çerçvelendiğini incelemiştir. Araştırmanın sonucunda; uyuşturucuya bağlı suçlar en sık rastlanan ikinci haber konusu olurken, polis ve mahkeme yetkilileri en sık başvurulan haber kaynakları olmuştur. Chermak bu kaynaklara olan güvenin ve bağımlılığın uyuşturucu sorununun kamusal tüketim için nasıl çerçvelendirileceğini belirlediğini, bu çerçvelemenin suçla ilgili standart yaklaşımların- düzenin korunması, daha çok yasa yapılması, vb. -yeniden doğrulması şeklinde gerçekleştiğini ifade etmektedir. Uzmanlar, mağdurlar ve sanıklar gibi diğer kişiler ise gazeteciler tarafından nadiren temasa geçilen kaynaklar olmuştur.

Medya, bilimsel alandaki gelişmelerin kamuoyuna duyurulmasında, onun doğru ve güvenilir bir biçimde bilgilendirilmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Sağlık alanı özelinde de medya, toplumun konuyla ilgili bilgi almak amacıyla başvurduğu birincil haber kaynakları arasında yer almaktadır.

Fan’ın (2009:1413-1421), Amerika’daki gazetelerde uyuşturucu sorununun tanımlanmasını konu alan çalışmasında da medyanın, kamuoyu üzerinde etkili olduğu belirtilmiştir. Fan, araştırma sonucunda kamuoyunun uyuşturucuyu temel bir sorun olarak görme algısının, basında konunun “kriz” olarak çerçvelenmesine bağlanabileceğini ifade etmiştir. Aynı zamanda toplumsal sorunların medyada yer alışının kamusal politikalar üzerinde de etkili olduğunu belirtmektedir.

Solmaz ve Okumuş (2015: 341-356) uyuşturucu bağımlılığı ile ilgili haberlerde medyanın temel işlevlerini yerine getirip getirmediğini sorguladıkları çalışmalarında, bir haber portalı üzerinden bonzai haberlerinin internetteki sunumunu incelemişlerdir. Çalışmanın sonucunda, bonzai konulu haberlerin önemli ölçüde medyada yer aldığını, haber metinlerinde toplumu bilgilendirmeye, eğitmeye yönelik içeriklerin de bulunduğu belirtilmiştir. Ancak gazetelerin toplumu bilgilendirmeye yönelik uzman görüşlerine daha fazla yer vermesi gerektiğinin de altı çizilmiştir.

Araştırmanın Amacı, Sınırlılıkları ve Yöntemi

Bu araştırma, toplumsal bir sorun olan uyuşturucu bağımlılığının medyada nasıl temsil edildiğini ortaya koymayı amaçlamaktadır. Bu amaca yönelik olarak çalışmada, 2014 ve 2015 yılları ekim, kasım, aralık aylarında uyuşturucu bağımlılığı ile ilgili Hürriyet, Milliyet, Sözcü, Vatan, Posta, Habertürk, gazetelerinde yer alan haberler nicel ve nitel içerik çözümlemesi tekniği ile analiz edilmiştir. Okunma oranı en yüksek olan gazeteler analiz kapsamına alınmıştır.

Araştırma kapsamında yukarıda belirtilen tarihler arasında, incelenen gazetelerde yer alan uyuşturucu ile ilgili haberler taranmış ve toplam 579 haber tespit edilmiştir. Bu haberler arasında yer alan uyuşturucu ticareti, uyuşturucu- mafya ilişkileri, yapılan operasyonlar, yakalan uyuşturucu miktarı ve parasal karşılığı konulu haberler araştırma kapsamı dışında bırakılmıştır. Haberler arasından uyuşturucu bağımlılığını konu alan toplam 181 haber seçilmiş ve analiz edilmiştir. Bu araştırma, gazetelerde yer alan konu ile ilgili haberler ve köşe yazıları ile sınırlandırılmıştır. Analiz kapsamında aşağıdaki sorulara cevap aranarak uyuşturucu bağımlılığının medyada nasıl temsil edildiği tespit edilmeye çalışılmıştır.

1. Uyuşturucu bağımlılığı ile ilgili haberlerde öne çıkan konular nelerdir?
2. Hangi konular gündem dışı kalmaktadır?
3. Haberlerde hangi aktörlerin görüşlerine yer verilmektedir?
4. Uyuşturucu bağımlılığı ve bağımlılar nasıl tanımlanmaktadır?
5. Gazetelerin konu ile ilgili sözcük seçimleri nelerdir?
6. Hangi görseller kullanılmıştır?

İçerik analizi, iletişim içeriğinin önceden belirlenen kategoriler çerçevesinde sistematik olarak analizine yönelik bir araştırma tekniğidir. Söz konusu içerik, gazete haberleri, reklamlar, televizyon haberleri, radyo programları olabileceği gibi sinema filmleri, romanlar vb. her türlü metinsel, görsel, işitsel içerik olabilmektedir. İçerik çözümlemesi, toplumbilim araştırmalarında “kitle iletişim araçlarındaki” içeriği analiz etmeye yönelik bir teknik olarak ortaya çıkmış sonraları ise farklı alanlarda da kullanılmaya başlanmıştır. İçerik analizi, kamusal alana yönelik üretilen ve kurgulanan metinleri çözümlemekte, kamusal iletişimin belirli boyutlarını belirli amaçlar açısından analiz etme esasına dayanmaktadır (Gökçe, 2006:21). Nicel içerik analizi, iletişimin açık içeriğinin çözümlenmesinde kullanılırken nitel içerik analizi de açık içerikten yola çıkarak örtük mesajların çözümlenmesine yönelik olarak kullanılmaktadır (Geray,2004:133-134).

Araştırmada nicel içerik çözümlemesi ile uyuşturucu bağımlılığının hangi konular etrafında, kimlerin görüşleri çerçevesinde ve ne sıklıkla medyada yer aldığı ortaya konulmaya çalışılırken, nitel içerik çözümlemesi ile de bu bulgular doğrultusunda haber metinlerinde öne çıkan temaların neler olduğu, bu temaların ne şekilde sunulduğu incelenmiştir.

Analiz sürecinde çözümleme birimi olarak gazete haberleri seçilmiştir. Daha sonra kategorilerin oluşturulmasına geçilmiştir. Kuramsal çerçevede ele alınan konular doğrultusunda üretilen araştırma sorularına yönelik anlamlı bulgular sağlayacak şekilde sınıflandırmaya gidilmiş ve bu amaçla kodlama yönergesi oluşturulmuştur. Araştırmada kategorilerin oluşturulmasında ilk olarak, araştırma kapsamındaki gazeteler taranmış, konu ile ilgili haberler incelenerek kategoriler oluşturulmuş ve yapılan pilot çalışma ile kategorilere son hali verilmiştir. Araştırmada; haberler betimleyici unsurlar (gazete adı, tarihi, başlığı, metnin niteliği/türü), haberin konusu, haberin kaynağı, haberde uzman görüşüne yer verme, haberde kullanılan kaynakların nitelikleri, habere hakim olan görüş, fotoğraf kullanımı ana kategorileri doğrultusunda kodlanmıştır. Gazete haberlerinde uyuşturucu bağımlılığının nasıl çerçevelendiğinin ortaya konulmasında sistematik bir bakış açısının oluşturulması amacıyla “sağlık, toplumsal, politik, ekonomik, adli boyutlar” olmak üzere beş unsur haberin konusu ana kategorisinin alt kategorileri olarak tanımlanmıştır.

Çözümleme işleminde, araştırma kapsamına alınan tarih aralığında belirlenen kategorilere uygun olarak seçilen haberlere odaklanılmıştır. Seçilen haberler kodlama yönergesi kullanılarak araştırmacı tarafından kodlanmış ve SPSS istatistik paket programı kullanılarak analiz edilmiştir.

Araştırmanın Bulguları

Nicel İçerik Çözümlemesi

Araştırmanın tarih aralığı içerisinde, örneklem kapsamında bulunan gazetelerde uyuşturucu bağımlılığı ile ilgili toplam 181 haber analiz edilmiştir. Bu haberlerin gazetelere göre dağılımı aşağıda verilmiştir (Tablo 1).

Tablo 1: Haberlerin Gazetelere Göre Dağılımı

Gazete Adı	Sayı	Yüzde
Hürriyet	30	16,6
Milliyet	31	17,1
Sözcü	28	15,5
Posta	29	16,0
Vatan	34	18,8
Habertürk	29	16,0
Toplam	181	100,0

Tablo 1’de de görüldüğü gibi gazetelerin uyuşturucu bağımlılığı konusuna verdikleri haber değeri aynıdır.

Tablo 2: Haberlerin Yıllara Göre Dağılımı

Haber Tarihi	Sayı	Yüzde
2014 yılı (Ekim-Kasım-Aralık)	129	71,3
2015 yılı (Ekim-Kasım-Aralık)	52	28,7
Toplam	181	100,0

Gazetelerin yıllara göre, aynı dönemlerde yapmış oldukları toplam haber sayısında önemli bir farklılık bulunmaktadır (Tablo 2). Bu farklılık, özellikle 2014 yılında Türkiye’de yeni karşılaşıldığı ve çok bilinmediği ifade edilen “bonzai” adlı sentetik uyuşturucunun kullanımına bağlı yaşanan ölümlerle ilgili yapılan çok sayıda haberden kaynaklanmaktadır.

Tablo 3: İncelenen Metinlerin Niteliklerine Göre Dağılımı

Metnin Niteliği	Sayı	Yüzde
Haber	175	96,7
Köşe Yazısı	6	3,3
Toplam	181	100,0

Araştırma kapsamında analiz edilen metinlerin 175’i haber formunda, sadece 6’sı köşe yazısı niteliğindedir. Köşe yazıları Hürriyet, Milliyet ve Posta gazetelerinde yayımlanmıştır.

Tablo 4: Haberin Konusu Alt Kategorilerinin Dağılımı

Konu Kategorileri	Sayı	Yüzde
Sağlık	89	49,2
Toplumsal	10	5,6
Politik	9	4,9
Ekonomik	4	2,2
Adli	69	38,1
Toplam	181	100

Analiz edilen haberlerde uyuşturucu bağımlılığına dair daha sistematik bir değerlendirme yapabilmek amacıyla haber konuları Tablo 4’de belirtilen beş alt kategori (sağlık, toplumsal, politik, ekonomik, adli) altında detaylı bir şekilde ele alınmıştır. Gazetelerin uyuşturucu bağımlılığı konusunu en çok sağlık (89 haber) ve adli (69 haber) boyutlarda haber içeriklerine taşıdığı görülmüştür. Bağımlılığın ekonomik, politik, toplumsal boyutları medyada yeterince yer almamıştır.

Tablo 5: Haber Konularının Gazetelere Göre Dağılımı

Haberin Konusu	Hürriyet	Milliyet	Sözcü	Posta	Vatan	Habertürk	Toplam
	Sayı	Sayı	Sayı	Sayı	Sayı	Sayı	Sayı
Bir hastalık olarak uyuşturucu bağımlılığı	-	1	-	-	-	-	1
Madde kullanımının yol açtığı sağlık sonuçları (Koma, ölüm)	7	9	16	8	18	9	67
Bağımlılıktan korunmaya yönelik sağlık bilgisi	-	1	-	-	1	2	4
Bağımlılık tedavisine yönelik bilgiler	2	-	-	-	1	-	3
Tedavi merkezleri ne yönelik bilgiler	2	2	-	1	1	-	6
Bırakma hikayeleri	2	1	1	1	1	-	6
Bağımlılıktan kurtulmak için yardım talebi	-	-	-	1	-	1	2
Bağımlılığın nedenleri	-	-	1	-	1	1	3
Bağımlı ve aile ilişkileri	-	-	-	4	1	-	5
Uyuşturucu kullanmaya başlama yaşının düşük olması	-	2	-	-	-	-	2
Ünlülerin uyuşturucu kullanımı	8	5	3	8	1	8	33
Bağımlılık ve mevzuat	1	-	-	-	-	1	2
Bağımlı kişilerin topluma entegrasyonu	-	1	-	-	-	-	1
Bağımlılıktan kurtulmaya alternatif olarak sunulan yollar	2	-	2	-	1	1	6
Bağımlı kişilerin uyuşturucuyu temin etmek için başvurduğu yollar	-	-	-	1	2	1	4
Uyuşturucunun etkisinde sergilenen davranışlar (bayılma, soyunma,vb.)	3	4	-	-	2	4	13
Madde etkisinde kendisine zarar verme (yaralama, ölüm...)	-	-	1	-	-	-	1
Madde etkisinde başkasına zarar verme (şiddet, taciz, tecavüz, yaralama, öldürme)	1	2	2	5	1	-	11
Bağımlı olmaktan dolayı başkalarından zarar görme	2	1	2	-	1	1	7
Diğer	-	2	-	-	2	-	4
Toplam	30	31	28	29	34	29	181

Tablo 5’de ise, Tablo 4’te yer alan beş kategori kapsamında en çok haber olan konulara yer verilmiştir. Analiz sonucunda gazetelerin haber sayıları arasında farklılıklar olmakla birlikte benzer konuları içeriklerine taşıdıkları görülmüştür. En çok haber olan ve ilk sıralarda yer alan konular; madde kullanımının yol açtığı sağlık sonuçları (koma, ölüm), ünlülerin madde kullanımı, uyuşturucunun etkisinde sergilenen davranışlar (bayılma, soyunma, vb.) olmuştur.

Diğer yandan; bağımlılığın bir hastalık oluşuna, bağımlılığın nedenlerine, bağımlılıktan korunma yollarına, bağımlılık tedavisine, başvurulabilecek tedavi merkezlerine, bağımlı kişilerin topluma entegrasyonuna yönelik sağlık bilgisi içeriklerinin basında yeterince yer bulamadığı görülmüştür.

Tablo 6: Haberlerde Uzman Görüşüne Yer Verme Durumunun Gazetelere Göre Dağılımı

Uzman Görüşüne Yer Verme	Hürriyet	Milliyet	Sözcü	Posta	Vatan	Habertürk	Toplam
	Sayı	Sayı	Sayı	Sayı	Sayı	Sayı	Sayı
Kodlanamıyor	2		1				3
Verilmiş	5	5	1	2	5	1	19
Verilmemiş	23	26	26	27	29	28	159
Toplam	30	31	28	29	34	29	181

Haberlerde görüşlerine başvuru uzmanlar olarak; akademisyenler, doktorlar, eczacılar, Emniyet Genel Müdürlüğü uzmanları tanımlanmıştır. Uyuşturucu bağımlılığı özel bir uzmanlık alanı olmasına rağmen araştırma kapsamında incelenen haberlerde uzman görüşüne yer verme durumunun oldukça düşük olduğu görülmüştür (19 haber).

Tablo 7: Haber Kaynaklarının Dağılımı

Haberin Kaynağı	Sayı	Yüzde
Kodlanamıyor-isimsiz-belirsiz	29	16,0
Gazetenin muhabiri, köşe yazarı	95	52,5
Başka Bir Ajans	38	21,0
Yabancı Ajans	19	10,5
Toplam	181	100,0

İncelenen gazetelerde haberlerin yarısından fazlasına (%52,5) muhabir ve yazar ismi kullanılmıştır. Konuyla ilgili haberlerin%16’sı isimsiz yayımlanmıştır. Haberlerin çerçevelenmesinde etkili olan haber kaynaklarının niteliklerinin gazetelere göre dağılımı Tablo 8’ de verilmiştir.

Tablo 8: Haberlerde Başvurulan Kaynakların Niteliklerinin Gazetelere Göre Dağılımı

Haberde Başvurulan Kaynakların Nitelikleri	Hürriyet Sayı	Milliyet Sayı	Sözcü Sayı	Posta Sayı	Vatan Sayı	Habertürk Sayı	Toplam Sayı
Kodlanamıyor	2	2	6	9	9	8	36
Başbakanlık	1	1				2	4
Sağlık Bakanlığı	5	3		1			9
Adalet Bakanlığı	0	0	1	1		2	4
Mahkemeler	1	1	1	1	1	1	6
EGM	4	10	8	2	3	3	30
Valilikler				1			1
Akademisyenler		1			2		3
Sağlık profesyonelleri	2	1	1		3	1	8
Okul Müdürleri/ Öğretmenler						1	1
Aileler	4	4	6	7	7	3	31
Arkadaş		1	1	1			3
Vatandaş	3	1			2	1	7
Meslek Örgütleri			1				1
STÖ	2				1		3
Belediyeler		1			1	1	3
Bağımlı	1		2	1	3	1	8
Bırakmış olanlar	2	1	1	1	1		6
Ünlüler	2	4		4		2	12
Diğer							
Toplam	30	31	28	29	34	29	181

Haber kaynağı olarak görüşlerine başvurulan kişi ve kurumlar arasında devlet ve hükümet yetkilileri/kurumları, meslek örgütleri, sivil toplum kuruluşları, belediyeler, sağlık profesyonelleri, akademisyenler, aileler, vatandaş, bağımlılar, bırakmış olanlar, ünlüler yer almaktadır. İncelenen gazetelerde en çok başvurulan haber kaynakları sırasıyla, bağımlı aileleri, Emniyet Genel Müdürlüğü, ünlüler ve Sağlık Bakanlığı olmuştur. Haberlerin büyük bir kısmında (36 haber) ise kaynağın niteliğine dair bir kodlama yapılamamıştır (Tablo 8). Başvurulan kaynakların dağılımı da konunun en çok adli ve sağlık boyutlarında haber oluşunu desteklemektedir.

Tablo 9: Haberlerde Kullanılan Fotoğrafların Dağılımı

Fotoğraf Kullanımı	Sayı	Yüzde
Kullanılmamış	34	18,8
Bağımlının fotoğrafı	111	61,3
Ailesinin fotoğrafı	5	2,7
Madde fotoğrafı	1	0,6
Kullanım Biçimi Fotoğrafı	3	1,7
Diğer	27	14,9
Toplam	181	100,0

İncelenen haberlerin büyük bir kısmında (111 haber) bağımlı kişilerin fotoğrafları kullanılmıştır. 34 haberde fotoğraf kullanılmazken, maddenin kendisini veya kullanım şeklini gösteren görsellerin yer aldığı haber sayısının da oldukça az olduğu görülmüştür (toplam 4 haber). “Diğer” seçeneği altında ise metruk bina, hastane binası, haber kaynağı, vb. görüntüler kodlanmıştır.

Nicel içerik çözümlemesinin sonucunda; incelenen gazetelerin uyuşturucu bağımlılığı konusuna verdikleri haber değerinin aynı olduğu, haberlerde benzer konulara benzer içeriklerle yer verildiği görülmüştür. Gazetelerde uyuşturucu bağımlılığı en çok “adli” ve “sağlık” boyutları çerçevesinde sunulmuştur. Haberlerde görüşlerine en çok yer verilenler bağımlı kişilerin aileleri ve emniyet yetkilileri olmuştur. Bununla birlikte bağımlılığın bir hastalık oluşu, başlama nedenleri, korunma yolları, tedavisi, başvurulabilecek tedavi merkezleri, bağımlı kişilerin topluma yeniden kazandırılması konuları basında yeterince yer bulamamıştır.

Nitel İçerik Çözümlemesi

Araştırmada nicel içerik çözümlemesi ile uyuşturucu bağımlılığının hangi konular etrafında medyada yer aldığı ortaya konulmaya çalışılmıştır. Nitel içerik çözümlemesinin yapıldığı bu bölümde ise bu konularda öne çıkan temalar ve bu temaların nasıl sunulduğu incelenmiştir. Haberlerde temaların incelenecek olması nedeniyle haber metninin bütünü bağlam birimi olarak ele alınmıştır.

Haberin söyleminin bir bütün olduğu düşünüldüğünde, fotoğraf bu bütünlük içerisinde önemli bir yer tutmaktadır. Haberde inandırıcılığın sağlanmasında, söylenenlerin kanıtlanmasında fotoğrafların biçimsel özellikleri önemli olmaktadır. Fotoğraf okuyucunun haberde ilk dikkatini çeken öğelerden biridir. Haberde verilmek istenen mesaj alt yazıda kodlanmakta ve okuyucuya aktarılmaktadır. Yazılı basının anlatı yapısı bir bütünlük içerisinde ele alındığında haberde yer alan fotoğrafların haber sunumunu desteklemesi beklenmektedir. Bu nedenle uyuşturucu bağımlılığı ile ilgili haberlerde yer alan fotoğraflar da analiz kapsamına dahil edilmiştir.

Yer alan temaların, kullanılan fotoğrafların yanı sıra analiz sürecinde haberlerde kimlerin çerçevelerinin kullanıldığı da ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Haberde anlamın oluşması bakımından kullanılan sözcükler oldukça önemli bir yere sahiptir. Gazeteler sözcük seçimleriyle, habere konu olan olay ya da olayın aktörleri hakkında farklı bakış açıları ortaya koyabilmektedirler. Bu nedenle haberler sözcük seçimleri bakımından da analiz edilmiştir.

Nitel içerik çözümlemesinde en çok haber olan konuların yer aldığı haberler analize tabi tutulmuştur. Analiz sonucunda, gazetelerin konuya ortak temalar etrafında benzer vurgularla yer verdiği görölmüştür.

Uyuşturucu Madde kullanımının Yol Açığı Sağlık Sonuçları (Koma, ölüm) İle ilgili Haberlerin Analizi

Araştırma kapsamında incelenen gazetelerde en çok haber olan konu “Madde kullanımının yol açığı sağlık sonuçları ” olmuştur. Konuyla ilgili haberlerde “kurban” teması tüm gazetelerde yer alan ortak tema olmuştur.

Örnekler:

“Bonzai cana doymuyor” (Vatan-10.10.2014)

“Bir bonzai yıkımı daha” (Habertürk-10.10.2014)

“Zehirin son kurbanı üniversiteli Yetkin” (Hürriyet- 15.10.2014)

“21 yaşındaki üniversiteli genç bonzai kurbanı oldu” (Sözcü-15.10.2014)

“Yine bonzai yine ölüm” (Posta-15.10.2014)

“Bonzai komaya soktu” (Milliyet-21.10.2014)

“Kadir, bonzai kurbanı oldu” (Vatan-8.11.2014)

“Köyden geldiği gün bonzai kurbanı oldu” (Milliyet-13.11.2014)

“Uyuşturucuya 913 kurban” (Milliyet-1.12.2014)

“401’inci kurban” (Posta -18.12.2014)

“İki kardeş aynı kaderi paylaştı” (Sözcü-1.12.2015)

Gazetelerin konuyla ilgili haberlerde “kurban” temasını kullanılan maddeye vurgu yaparak öne çıkarttığı görölmektedir. “Madde kullanımının yol açığı sağlık sonuçları”nın arka planında işleyen süreçlere, konunun aktörlerine dair bilgilere gazetelerin haberlerinde yer vermediği görölmüştür. Haber içeriklerinde yalnızca uyuşturucu kullandığı belirtilen kişilerin “aniden fenalaşmasına, kendinden geçmesine, hareketsiz bir şekilde yerde bulunmasına, tüm müdahalelere rağmen kurtarılamamasına vurgu yapılarak yaşananlar çaresizlik anlatısı içerisinde “kadermiş” gibi sunulmaktadır.

Konuyla ilgili haberlerde bağımlı kişilerin fotoğraflarına sıklıkla yer verilmiştir. Nadiren kullanım biçimini gösteren görseller ile kullanım yerlerine yönelik metruk bina görüntülerine yer verildiği görölmüştür. Bağımlı kişilerin haberlerde kullanılan baygın

bir halde parkta, boş bir arazide, yolda, vb. yerlerde yatarken veya sedyede ambulansa konulurken çekilen fotoğrafları haberlerde öne çıkan kurban temasını desteklemektedir.

Görsel kullanımı, toplumda uyuşturucu bağımlılarına dair var olduğu belirtilen “davranışlarını kontrol edemeyen, sorunlu kişiler, vb.” oldukları yönündeki görüşü destekler niteliktedir.

Diğer yandan gazetelerin konuyla ilgili haberlerde en çok bağımlı kişilerin ailelerine, Emniyet Genel Müdürlüğü ve Sağlık Bakanlığı'na haber kaynağı olarak başvurdukları görülmüştür. Gazetelerde yer alan haberler, kaynak söylemleri çerçevesinde kapanmıştır.

Örnekler:

“Kızımın katili uyuşturucu”(Habertürk 5.10.2014)

“...annesi Özlem Kefeli “Bunu yapanlar cinayetten yargılanmalı” dedi...” (Hürriyet-27.12.2014)

Haberlerde kullanılan sözcüklerin seçimi anlamın oluşması bakımından oldukça önemlidir. Farklı sözcük seçimleri habere konu olan olay ya da kişiler hakkında farklı bakış açıları ortaya koyabilmektedir. Konu ile ilgili haberlerde gazetelerin benzer sözcük seçimleri yaptığı görülmüştür. Gazetelerin uyuşturucu kullanımına bağlı yaşanan ölümleri “dram”, “genç ölüm”, “yıkım”, “tehlike”, “feci son”, “ölüm kol geziyor”, “kader” sözcükleriyle; habere konu olan yaşamlarını kaybeden kişileri “kurban” sözcüğü ile; kullanılan maddeleri¹ ise adlarıyla “uyuşturucu”, “bonzai”, “sentetik uyuşturucu bonzai”, “zehir” kelimeleri ile tanımladıkları görülmüştür.

Ünlülerin Uyuşturucu Madde Kullanımı İle İlgili Haberlerin Analizi

İncelenen gazetelerde ünlülerin uyuşturucu kullanımı ile ilgili haberlerde “adaletsizlik” ortak tema olarak kullanılmıştır. “Adaletsizlik” teması gazetelerde Deniz Seki ile diğer ünlü sanıkların yargılanma sürecinin işleyişindeki farklılıklara vurgu yapılarak öne çıkarılmıştır.

Örnekler:

“Suçsuzum çok büyük haksızlığa uğradım” (Posta-16.11.2014)

“...Evet, mahkemenin kararı bu. Ama benim vicdanımdaki mahkeme Deniz Seki'ye haksızlık yapıldığı söylüyor. Suç işleyen ve iktidara yakın hiç kimsenin dokunulmadığı bir ülkede Deniz Seki “günah keçisi” ilan edildi ... Bu ülkeye TIR'larla uyuşturucu sokanlar, bonzai ile gençleri öldürenler, ellerini, kollarını sallaya sallaya dolaşıyorlar... Lütfen biraz vicdan” (Hürriyet- Ayşe Arman'nın 26.11.2014 tarihli köşe yazısı)

“...Seki gibi “uyuşturucu kullanmak ve tedarik” iddiasıyla yargılanan ünlülerden hiçbiri hapse girmedi. Normal mahkemede tutuksuz yargılanıyor hepsi...” (Milliyet- Ali Eyüboğlu'nun 26.11.2014 tarihli köşe yazısı)

“Ünlü isimlerin davası bitti “Uyuşturucu”dan 10 ay hapis

...53 sanıklı uyuşturucu davasında karar çıktı...Ünlü isimlere, 5 yıl denetimli serbestlik tedbiri getirildi.” (Habertürk-18.10.2015)

1 T.C. Başbakanlık Basın Yayın ve Enformasyon Genel Müdürlüğü tarafından hazırlanan ve basın mensupları ile paylaşılan “Uyuşturucu ile Mücadele Eylem Planı'na” Yönelik İletişim Stratejisi Uygulama Rehberi'nde uyuşturucu maddelerin haber metinlerinde verilmesine yönelik olarak “Bonzai” yerine “sentetik uyuşturucu” teriminin kullanılması önerilmiştir.

“Uyuşturucu davasında mahkeme...1 yıl hapis cezasına çarptırdı. Bu cezayı erteleyen mahkeme, “uyuşturucu ticareti suçundansa tüm ünlü sanıkların beraatine karar verdi.” (Milliyet-16.10.2015)

“...Uyuşturucu ticaretinden beraat ettiler, kullanmaktan 10’ar ay hapis aldılar...5 yıl içinde benzer bir suç işlemezlerse beraat etmiş sayılacaklar.” (Posta-16.10.2015)

“Ünlülere örgütten değil, uyuşturucu kullanmaktan ceza” (Sözcü-16.10.2015)

“HEPSİ CEZADAN KURTULDU” (Vatan-16.10.2015)

İncelenen gazetelerin haberlerini Deniz Seki ve diğer ünlüler karşıtlığı üzerinden sundukları görülmüştür. Haberlerde her iki tarafın da benzer suçları işlediği iddiasına karşın, yargılama sürecindeki farklılıkların altı çizilmiş ve yargılama sürecinde Deniz Seki aleyhine bir çifte standart uygulandığı vurgulanmıştır.

Haberlere konu olan yasal olmayan bir maddenin kullanımı, ticareti ve suç olgusudur. Ancak ünlülerin uyuşturucu kullanımını konu alan haberlerde bu durum, ünlüler arasındaki yargılama sürecinin işleyişindeki farklılıklara vurgu yapılarak geri plana itilmiştir.

Yazgülü Aldoğan Posta Gazetesindeki 18.11.2014 tarihli köşe yazısında² Deniz Seki ile ilgili yargı sürecinin diğer ünlülerden farklı şekilde işlenmesinin nedeni olarak, şarkıcının toplumda genel kabul gören bazı değerlere aykırı davranması olduğunu ifade etmektedir.

Ünlülerin uyuşturucu kullanımı ile ilgili haberlerde diğer gazetelerden farklı olarak Milliyet ve Posta gazetelerinde öne çıkan bir başka ortak tema ise “yaratıcılığın teşviki” olmuştur. Gazetelerde bu tema yaratıcılık gerektiren işlerde rutinin dışına çıkmak gerektiği, farklı bir boyuta geçmek gerektiği vurgusu ile sunulmuştur. Bu tür haberlerin özellikle gençleri madde kullanımı yönünde teşvik edebileceği gerçeği göz ardı edilmemelidir.

Örnekler:

“Danimarkalı ünlü yönetmen Lars von Trier...alkol ve uyuşturucu bağımlılığı ile ilgili tedavi gördüğünü...bütün filmlerinin bağımlılıklarının etkisi altında üretildiğini ve her bir şişe votkanın yaratıcılık için gerekli “paralele dünyaya” girmesine imkan sağladığını aktardı. Bağımlılıklarından kurtulmasının ise “berbat filmler” çekmesine neden olabileceğini belirtti:“Artık film çekebilecek miyim bilmiyorum...Rolling Stones içkisiz veya Jimi Hendrix eroinsiz olabilirmiydi?” (Milliyet- 1.12.2014)

“Uyuşturucuyu bıraktım, artık film yapamam

...ünlü yönetmen artık film üretmekte zorlanabileceğini söyledi...”(Posta-1.12.2014).

Ünlüleri konu alan haberlerde ünlülere ait arşiv fotoğrafları ile bu kişilerin emniyet, adliye binası önünde polis eşliğinde çekilmiş olan fotoğrafları kullanılmıştır. Gazetelerin başvurduğu haber kaynakları ise bu kişilerin aileleri ve diğer ünlüler olmuştur. Haberler bu kişilerin söylemleri ile çerçevelenmiştir.

2 Yazgülü Aldoğan 18.11.2014 tarihli Posta Gazetesi’ndeki köşe yazısında konuyla ilgili şu ifadelerle yer vermiştir. “Toplumsal vicdan rahatladı!

Deniz Seki hapist. Tamam mı, rahatladınız mı?...Neydi Deniz’in asıl suçu? Uyuşturucu kullanmak mı? Onu bu işe bulaştıranlar dışarıda alınları açık dolaşıyor ama... Onun suçu arkasında birilerinin olmamasıydı...kalbine söz geçirememiş, sanatçı duyarlılığı içinde bir başka sanatçıya aşık olmuş. Yuva yıkmış! Bedelini ödesin. Sürünsün... Saatleri, uçağı neyi yoktu ki peşkeş çeksin!”

“...Kardeş Seki, sosyal medyadaki hesabından, “Yetmez gerçi, taşlanarak öldürülmesi lazım. Biz ne yapıp ne yapmadığımızı, kimlerin de ne yapıp ne yapmadığını çok iyi biliyoruz...Madem camiaya gözdağı veriliyor. Bir araştırın bakalım.”...”(Milliyet-17.11.2014)

“ARSIZLAR DIŞARIDA DENİZ İÇERİDE

Bülent Ersoy, uyuşturucu ticareti yaptığı gerekçesiyle 16 Kasım’da Bakırköy Cezaevine giren Deniz Seki için şöyle konuştu: “ Yalnızca Deniz suçlu değil ki! Diğer yapanlar ortada arsız bir şekilde dolaşiyor”...”. (Posta -24.11.2014)

Ünlülerin uyuşturucu kullanımını konu alan haberlerde adli, hukuki süreçlerin ön plana çıktığı görülmektedir. Bu haberlerde yargı sürecinde yaşananlar “çifte standart”, “haksızlık” sözcükleri ile tanımlanmıştır.

Uyuşturucunun Etkisinde Sergilenen Davranışlar (bayılma, soyunma, vb.) İle İlgili Haberlerin Analizi

Uyuşturucunun etkisinde sergilenen davranışları konu alan haberlerde gazetelerde yer alan ortak temalar “kendinde olmama” ve “şiddet” olmuştur.

Örnekler:

“...bonzai içen A.A. (28) uyuşturucunun etkisiyle çırlıçıplak soyunup...çitlerde sıkışarak asılı kaldı...” (Habertürk- 17.10.2014)

“Zehir kafasıyla kışla telinde sıkıştı” (Hürriyet-17.10.2014)

“Bonzai bayılttı polis ayılttı!” (Milliyet- 5.12.2014)

“Uyuşturucu kaldırıma serdi” (Milliyet-5.12.2014)

“Genç kız parkta baygın bulundu” (Vatan-6.12.2015)

“Kendinde olmama” teması bu maddelerin birey üzerinde yarattığı bilişsel, davranışsal psikolojik etkiler çerçevesinde sunulmuştur. Konuyla ilgili haberlerde Hürriyet, Sözcü ve Posta gazetesinde kullanılan bir başka ortak tema ise “şiddet” olmuştur:

Örnekler:

“Yaşlı çifti katleden torun çıktı

...Uyuşturucu bağımlısı olduğu öne sürülen H.B.Ü.’nün cinayetten sonra cüzdanlarındaki parayı, dedesinin konundaki saatini, babaannesinin küpelerini de alarak kaçtığı iddia edildi...” (Hürriyet-23.10.2014)

“Satırlı gençten bozai çıktı” (Habertürk- 30.10.2014)

“Aile Dramı

...Sanığın uyuşturucu parası vermediği için kardeşini katlettiği belirtildi...”(Posta-2.11.2014)

“Uyuşturucu parası için annesinin boğazını kesti” (Sözcü-28.11.2016)

Gazetelerde “şiddet” teması bağımlı kişilerin aileleri, çevreleri için tehlikeli olmaları ile ilişkili olarak öne çıkarılmıştır. Haber içeriklerine bağımlı oldukları belirtilen kişilerin uyuşturucu parası bulabilmek için kendi yakınlarına zarar verdikleri ifade edilmiştir.

Uyuşturucunun etkisinde sergilenen davranışları konu alan haberlerde bağımlı kişilerin ve ölen kişilerin fotoğrafları kullanılmıştır. Uyuşturucunun birey üzerindeki

etkileri “bayılttı”, “zehir kafası”, kaldırıma serdi”, “katletti” sözcükleri ile tanımlanmıştır. Konu ile haberlerde en çok başvurulan haber kaynağı emniyet yetkilileri olmuştur.

Sonuç

Uyuşturucu bağımlılığının yazılı basında nasıl temsil edildiğini ortaya koymayı amaçlayan bu çalışmada elde edilen bulgular; bağımlılığın toplumsal bağlamından kopartılarak sansasyonel bir biçimde, dramatize edilerek, bireysel çerçevelerle sunulduğunu ortaya koymuştur. Uyuşturucu bağımlılığı medyada en çok sağlık ve adli boyutlar çerçevesinde ele alınmıştır. Bu ise çok boyutlu bir sorun olan bağımlılığın ekonomik, politik, toplumsal boyutlarının göz ardı edilmesine yol açmaktadır.

Medya, sıradan kişiler ile ünlüleri konu alan haberlerinde farklı çerçeveler kullanmıştır. Ünlü olmayan kişilerin yer aldığı haberlerde “kurban” teması öne çıkarken, ünlüleri konu alan haberlerde “yaratıcılığın teşviki” ve “adalet” temalarının öne çıktığı görülmüştür. “Yaratıcılığın teşviki” teması ise ünlülerin yaratıcılık gerektiren işlerde rutinin dışına çıkmak, farklı bir boyuta geçmek gerektiği ifadeleriyle öne çıkarılmıştır. Bu tarz haberlerin medyada yer almasının özellikle gençlere yönelik özendirici bir durum oluşturabileceği düşünülmektedir. Ayrıca bu haberlerin uyuşturucuya yönelik olumlayıcı (ilham verici, vb.) bir bakış açısı oluşturma potansiyeli taşıdığı düşünülmektedir.

Haberlerde bağımlılığın gerçek nedenlerine, nasıl korunulabileceğine, tedavisine, vb. yönelik sağlık bilgilere yeterince yer verilmediği bunun yerine bağımlılıkla ilgili tekrarlayan içeriklere, basmakalıp ifadelere (arkadaş kurbanı, aile dramı, vb.) yer verildiği görülmüştür.

Haber konuları, öne çıkardığı temalar, kaynak tercihleri, sözcük seçimleri ve kullandığı görsellerle medya, toplumda bağımlılığa yönelik var olan yaygın inançları yeniden üretmektedir. Medya, haber içeriklerinde bağımlılığa bir hastalık ve toplumsal bir sorun olarak değil bireylerin kişilik özellikleri, ahlaki değerleriyle ilişkili olarak yer vermektedir.

Kişiler günümüzde sağlık bilgisi ihtiyaçlarını kendileri giderme yoluna gitmektedirler. Bunu da çoğunlukla kolay ulaşılabilir olan kitle iletişim araçları ile sağlamaktadırlar. Bu nedenle kitle iletişim araçları, toplum sağlığı ile ilgili bilginin geniş kitlelere iletilmesinde ve kişileri olumlu sağlık davranışlarına yönlendirmede oldukça önemli bir konumdadır. Bu çalışmada toplumun genelini ilgilendiren uyuşturucu bağımlılığının medyada nasıl temsil edildiğine ve günümüzde toplumun bilgi kaynakları arasında ilk sıralarda yer alan medyanın sağlık bilgisi sunma potansiyeline yönelik bir analiz gerçekleştirilmiştir. Konuyla ilgili bundan sonraki süreçte yapılacak çalışmalarda özellikle medya içeriklerinin üretim süreçlerine, medya çalışanlarına odaklanan çalışmaların yapılmasının nitelikli içerik üretimi bakımından alana katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Kaynaklar

Balseven, A., Özdemir, Ç., Tuğ, A., Hancı, H. ve Doğan, Y. B., (2002). “Madde Kullanımı, Bağımlılıktan Korunma ve Medya”, *Sted*, 11(3), s. 91-93.

Chermak, Steven, (2006). “The presentation of drugs in the news media: the news sources involved in the construction of social problems.”, *Journal Justice Quarterly*, 14(4), pages. 687-718.

Çınarlı, İnci, (2008). *Sağlık İletişimi ve Medya*, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Evren, Cüneyt E. (1997). “Bağımlılık Bir Beyin Hastalığıdır”, *Klinik Psikofarmakoloji Bülteni*, 7(1-4), s.52-57.

Fan, David. P. (2010). “News Media Framing Sets Public Opinion That Drugs is the Country’s Most Important Problem”, *Substance Use & Misuse*, 31(10), pages: 1413-1421.

Geray, Haluk, (2004). *Toplumsal Araştırmalarda Nicel ve Nitel Yöntemlere Giriş: İletişim Alanından Örneklerle*, Ankara: Siyasal Kitabevi.

Gökçe, Orhan, (2006). *İçerik Analizi: Kuramsal ve Pratik Bilgiler*, Ankara: Siyasal Kitabevi.

Greenfield, David N., (1999). “Virtual addiction: Sometimes new technology can create new problems”, <https://virtual-addiction.com/virtual-addiction/> Erişim tarihi 20.6.2017.

Kim, Sun-Woo ve Kim, Ran-Do, (2002). “A Study of Internet Addiction: Status, Causes, and Remedies- Focusing on the alienation factor”, *International Journal of Human Ecology*, 3(1), p.1-19.

Ögel, Kültegin, (2010). *Alkol ve Madde Kullanım Bozuklukları: Tanı, Tedavi ve Önleme*, İstanbul: Yeniden Yayınları.

Sağlık Bakanlığı, (2018). “Uyuşturucu ile Mücadele Ulusal Strateji Belgesi ve Eylem Planı”, <https://hsgm.saglik.gov.tr/tr/bagimlilikmucadele-haberler/662-2018-2023-uyusturucu-ile-mucadele-ulusal-strateji-belgesi-ve-eylem-planı.html>. Erişim Tarihi:04.06.2018

Solmaz, A. ve Okumuş M., (2015). “Yeni Bir Uyuşturucu Madde Olan Bonzai Haberlerinin İnternette Sunumu: www.milliyet.com.tr Örneği”, *Selçuk İletişim*, 8(4), s.341-356.

TBMM, (2008). “Uyuşturucu Başta Olmak Üzere Madde Bağımlılığı ve Kaçakçılığı Sorunlarının Araştırılarak Alınması Gereken Önlemlerin Belirlenmesi Amacıyla Kurulan Meclis Araştırması Komisyonu Raporu”, Ankara.

Uzbay, İ, Tayfun (2009). “Madde Bağımlılığının Tarihçesi, Tanımı, Genel Bilgiler ve Bağımlılık Yapan Maddeler”, *Meslek İçi Sürekli Eğitim Dergisi*, Ankara: Türk Eczacılar Birliği Yayını, 21-22, s.6-16.

United Nations Office On Drugs And Crime; (2016). World Drug Report 2016. New York, <http://www.unodc.org/doc/wdr2016/WORLDDRUGREPORT2016web.pdf>. Erişim Tarihi: 30. 06. 2017.

Yeşilay, (2014). “Uyuşturucu Maddelerden Korunmak İçin”. Türkiye Bağımlılıkla Mücadele Programı, İstanbul: Yeşilay Yayınları.

Yates, Rowdy (2014). “Recovery Capital, Addiction Theory, and the Development of Recovery Communities”, *Addicta: The Turkish Journal on Addictions Turkish Green Crescent Society*. Autumn,1(2), s: 96-112.